

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۱/۲۹

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۳/۰۴

جایگاه و ظرفیت سفارتخانه‌های مجازی در دیپلماسی نوین

نوشته

مسعود طوفان*

چکیده

دیپلماسی مرزها و معناهای خود را مورد بازنگری قرار داده و آن را به فعالیتی پیچیده مبدل کرده است، رشد سریع فناوری‌های ارتباطی و شبکه‌های مجازی شکل نوینی از دیپلماسی را رقم زده که ایجاد سفارتخانه‌های مجازی از پیامدهای آن محسوب می‌شود. در این مقاله کارگزاری و کنشگری سفارتخانه‌های مجازی در دیپلماسی سایبری با روش تحلیلی-توصیفی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و مجازی مورد بررسی قرار می‌گیرد و اساساً این مسئله مطرح می‌شود که سفارتخانه‌های مجازی چه ظرفیت‌ها و مزایای نسبی در افق دیپلماسی دارد؟ یافتن بهترین رهیافت جهت توضیح این امر با تکیه بر مفهوم دیپلماسی نوین به عنوان روشی نو برای تأثیرگذاری بر هویت، گفتمان‌ها و کنش‌های بازیگران قلمرو عمومی جهانی با کمک شبکه‌ها و رسانه‌های جدید جهانی خواهد بود، بر این اساس می‌توان گفت هرچند سفارت مجازی هنوز در مرحله مفهومی بسر می‌برد اما دیپلماسی بر بال دیجیتال به عنوان ابزاری برای تأمین اهداف و منافع کشورها علی‌الخصوص در سطوح اقتصادی و فرهنگی مورد توجه قرار دارد.

کلیدواژه: دیپلماسی نوین، سفارتخانه مجازی، منافع ملی، آینده.

مقدمه

دولت ایالات متحده، در ۶ دسامبر ۲۰۱۱ میلادی اقدام به تأسیس و راه‌انداختن سفارت مجازی (Virtual Embassy) آمریکا در تهران بر روی شبکه جهانی اینترنت کرد. با وجود اینکه سفارت مجازی آمریکا یک هیئت رسمی دیپلماتیک و دارای ساختار رسمی سایت سفارتخانه‌های سنتی نیست؛ اما باید اذعان داشت که این سفارتخانه اهدافی مشخص و فراستی در قاعده دیپلماسی عمومی را دنبال می‌کند. دولت آمریکا گشایش سفارت مجازی را فرصتی برای تعامل

جدید و هیجان‌انگیز میان مردم ایران و ایالات متحده اعلام کرد که در غیاب روابط رسمی می‌تواند به افزایش ارتباط با مردم ایران کمک کند. (<http://www.state.gov>)

پدیدهٔ سفارت‌خانه مجازی را می‌توان از زوایای مختلف اعم از نظریات روابط بین‌الملل، امنیت و یا حاکمیت دولت‌ها مورد بررسی قرار داد، در عصر کنونی دولت‌ها بیش از هر زمان دیگری به اطلاعات و فناوری‌های مرتبط با آن وابسته شده‌اند و این وابستگی برای دولت‌ها هم تهدید و هم ایجاد فرصت کرده است، هدف از این نوشتار درک و شناسایی ظرفیت‌ها و مزایای نسبی سفارت‌خانه‌های مجازی در افق دیپلماسی نوین است، سفارت‌خانه‌های مجازی ادامهٔ دیپلماسی عمومی و مبتنی بر رویهٔ تاریخی دیپلماسی است که می‌تواند در آینده به بخشی از رویه و فرایند دیپلماتیک دولت‌ها در عصر فناوری اطلاعات مبدل شود، بر این اساس سفارت‌خانه‌های مجازی به‌مثابهٔ دیپلماسی بر بال دیجیتال به ابزاری برای تأمین اهداف و منافع ملی در راستای دیپلماسی عمومی تبدیل خواهد شد. تاکنون تحقیقات متعددی در خصوص تحول دیپلماسی و نیز ظهور دیپلماسی نوین علی‌الخصوص در بستر انقلاب ارتباطی و اطلاعاتی صورت گرفته است اما آنچه این تحقیق را متمایز می‌کند نگاه ویژه به جایگاه و کارکردهای سفارت‌خانه‌های مجازی است که تاکنون در قالب یک پژوهش مستقل مورد توجه قرار نگرفته است و در عین حال واکاوی آن می‌تواند ما در شناخت کشف مسیر آینده دیپلماسی کمک کند.

مبانی و چارچوب نظری

دیپلماسی به معنای فرایند ارتباط بین بازیگران بین‌المللی است که قصد دارند از طریق مذاکره، تعارض را بدون جنگ حل و فصل کنند. بنابراین دیپلماسی با تلاش‌هایی برای مدیریت و ایجاد نظم در محدودهٔ یک نظام جهانی در ارتباط است و هدف از آن، ممانعت از تبدیل تعارض به جنگ است. در چشم‌انداز خرد، دیپلماسی را می‌توان ابزاری سیاسی تلقی کرد که بازیگران بین‌الملل از آن برای اجرای سیاست خارجی استفاده می‌کنند تا بتوانند به اهداف سیاسی خود برسند. (بیلیس و اسمیت، ۱۳۸۳: ۱۶-۷۱۳)

در گذشته‌ای نه‌چندان دور دیپلماسی را ورزش اختصاصی پادشاهان می‌نامیدند، تشریفات و پروتکل سیطره‌ای همه‌جانبه بر مناسبات دیپلماتیک و وزارت امور خارجه اغلب کشورهای دنیا ماهیت اریستوکرات داشت؛ فضای خاصی بر محافل دیپلماتیک حاکم بود؛ سری و پنهانی بودن امور دلیلی بر دیپلماتیک بودن آنها قلمداد می‌شد؛ محافل دیپلماتیک جزایر جدایی از سایر بخش‌های اجتماعی و در مواردی حتی از سایر بخش‌های حاکمیتی بودند و این فضای بسته و محدود البته قدرت مانور ویژه‌ای به دستگاه‌های دیپلماتیک می‌بخشید و حل و فصل امور و رتق و فتق مسائل در چنین فضاهایی چندان صعب به نظر نمی‌رسید. (کاظم پور، ۱۳۸۳: ۳۰)

در دیپلماسی سنتی، سفیران و نمایندگان دولتی در بیشتر زمینه‌های مهم دیپلماسی از جمله معرفی کشورهای خود به سایرین، برقراری ارتباط با مقامات دولتی کشورها، مذاکرات و انعقاد توافق‌نامه‌ها، جمع‌آوری اطلاعات در مورد کشورهایی که به آن اعزام می‌شدند و توصیه‌هایی که هنگام بازگشت به کشور برای سیاستگذاران به ارمغان می‌آوردند؛ مونوپولی و سیطره داشتند اما انقلاب ارتباطات و اطلاعات، به‌رغم جوّ حمایتی که برای عرصه دیپلماتیک و سیاست خارجی به ارمغان آورده است موقعیت مرکزی سفیران در هر چهار حوزه مطرح شده را به چالش فراخوانده است. به بیان راس پرو، کاندیدای ریاست جمهوری آمریکا در سال ۱۹۹۲، «سفارت خانه‌ها یادگار ایام کشتی‌های بادبانی هستند.» هم اینک سیاستمداران با استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطات و اطلاعات پیام‌های غیرمحرمانه خود را در سطوح جهانی به رهبران کشور و بازیگران غیردولتی و نیز افکار عمومی را به‌طور مستقیم انتقال می‌دهند و به این صورت کانال‌های تثبیت‌شده دیپلماتیک را دور می‌زنند. (خرازی‌آذر، ۱۳۹۳: ۵۹)

رشد سریع تکنولوژی‌های ارتباطی اعم از انواع تلویزیون‌های ماهواره‌ای و کابلی، فیبر نوری و ارتباطات بی‌سیم و ناتوانی دستگاه‌های رسمی دیپلماتیک در رقابت با رسانه‌ها، دولت‌ها را با این حقیقت روبه‌رو کرده است که شکل نوینی از دیپلماسی با استفاده از فضاهای مجازی وارد عرصه معادلات روابط بین‌الملل شده است و فضاهای مجازی به‌واسطه ماهیت غیرقابل کنترل آن، پدیده‌ای است که به‌خوبی می‌توان از آن به‌عنوان عنصری استراتژیک و تعیین‌کننده یاد کرد. پدیده‌ای که هر روز صفحه جدیدی به آن اضافه می‌شود و همه عرصه‌های زندگی بشری را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. این دیپلماسی به آینده نظر دارد.

برخی از متخصصین روابط بین‌الملل، فعالیت‌های مناسب و مؤثر دیپلمات‌ها در عرصه کارزار جدید را تنها با اتخاذ سازوکارهای جدید مبتنی بر فناوری‌های نوین با عنوان «دیپلماسی دیجیتال» (Digital Diplomacy) موفق می‌دانند؛ «دیپلماسی مؤثر» (Effective Diplomacy) اصطلاحی دیگر است که نیاز انطباق دیپلماسی با تحولات محیطی در راستای اهدافش را می‌نماید، امری که جز با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و ابزارهای ارتباطی پیشرفته کسب اطلاعات و پردازش روش‌مند آن در تبدیل به دانایی اثربخش، برای اقدام مؤثر و به‌هنگام در مرزهایی فراتر از محدوده‌های سنتی و غیرکارآمد ممکن نیست. (گنجی‌دوست، ۱۳۸۷: ۱۸۷)

مفهوم تازه «دیپلماسی اجتماعی» (Intersocial Diplomacy) که در مقابل «دیپلماسی دولتی» (State diplomacy) قرار می‌گیرد متشکل از افراد، مردم و گروه‌ها است و شامل هر نوع بازیگران دولتی و غیردولتی یا فراملی است که می‌تواند پارادایم وستفالی را به چالش بکشد که به این ترتیب ما با بسط مفهوم دیپلماسی مواجه هستیم که از بازیگران دولتی فراتر می‌رود و موضوعات مورد توجه عموماً اجتماعی است (کر و وایزمن، ۱۳۹۲: ۱۴). از این رو دیپلماسی نوین و مجازی می‌تواند مکمل و یا در خلأ دیپلماسی دولتی دارای کارکرد دیپلماسی اجتماعی باشد، که در رأس آن برقراری ارتباط با مخاطبان عمده مدنظر است.

چنان‌که گفته شد درک کامل دیپلماسی نوین بدون توجه به مفهوم "دیپلماسی سایبر" (Cyber Diplomacy) غیرممکن است، منطق دیپلماسی سایبر منطقی سه وجهی است: ابتدا اعتمادسازی و حرکت بر روی موج افکار عمومی جهانی در جهت تأمین منافع ملی کشور؛ دوم استناد به مردم و تسهیل ارتباط با افکار عمومی و نخبگان جهانی و سوم ایجاد تسهیلاتی که به کمک آنها دستیابی به منافع ملی میسر می‌شود، سطح تماس دیپلماسی سایبر بسیار زیاد است و حیطه نفوذ دیپلماسی سایبر تک‌تک مردم هستند تا جامعه، کشور طراح سایبر دیپلماسی با بهره‌گیری از ایجاد رابطه عاطفی با مخاطبان خارجی، راحت‌تر یک طرح بین‌المللی را در جهت کسب امتیازات ملی خود طراحی و اجرا و پیامدهای بین‌المللی آن را برداشت می‌کند. (خرازی‌آذر، ۱۳۹۲: ۶۳)

سایبر دیپلماسی بر بستر محیط هوشمند نوین رسانه‌ای شکل گرفته و از تمام کاربردها، ظرفیت‌ها و ابزارهای ارتباطی و اطلاعاتی برای پیشبرد سیاست خارجی استفاده می‌کند. در سایبر دیپلماسی، مخاطبان چه داخلی و چه خارجی، همه از اعضای جامعه اطلاعاتی هزاره سوم هستند. بنابراین فعالانی که در این حوزه اشتغال دارند باید بدانند که مخاطب آنها، یکی یا گروهی از اعضای خانواده یک‌نیم میلیارد نفری کاربران فضای مجازی است، به‌طور کلی سایبر دیپلماسی ابزار نوینی برای تأمین امنیت، کامیابی‌های اقتصادی و اهداف سیاسی و ایدئولوژیک محسوب می‌شود که در نهایت به تقویت نفوذ سیاسی به‌عنوان یکی از اهداف اصلی سیاست خارجی منجر می‌شود؛ در همین حال سایبر دیپلماسی امکان دریافت سریع بازخوردهای شهروندان کشورهای خود را از طریق رسانه‌های نوین فراهم می‌کند. (همان: ۶۶)

از سوی دیگر وب‌گاه‌ها امکان حضور چشمگیر تشکیلات دیپلماتیک در فضای اینترنت را فراهم می‌سازند، به‌طوری‌که هم‌اکنون ۱۵۰ وب‌گاه متعلق به وزرات امور خارجه کشورهای مختلف و بیش از ۳ هزار وب‌گاه متعلق به نمایندگی‌های دیپلماتیک و کنسولی وجود دارد. از وظایف اصلی این وب‌گاه‌ها می‌توان به چگونگی اجرای سیاست خارجی، بیانیه‌های مطبوعاتی، شخصیت‌های مهم وزارت امور خارجه، اطلاعات مسافرتی، اطلاعات مورد نیاز خارجی‌ها و غیره اشاره کرد. در ابتدا، وب‌گاه‌ها مدل‌هایی اینترنتی از نوع سنتی ارتباطات دیپلماتیک یک‌سویه بودند بنابراین تشکیلات دیپلماتیک هم‌اکنون با بهره‌گیری از رسانه‌های اجتماعی نظیر وب‌نوشت‌ها و تویتر در حال تغییر به سمت ارتباطات تعاملی‌تر هستند. در حال حاضر پیشرفته‌ترین تشکیلات دیپلماتیک نظیر وزارت‌خانه‌های خارجه آمریکا و انگلیس دیپلمات‌های خود را تشویق به استفاده از وب‌نوشت‌ها به‌عنوان ابزاری ارتباطی می‌کنند که هدف اصلی تعامل با گروه‌های اینترنتی در کشورهای مختلف است. (کرو وایزمن، ۱۳۹۲: ۲۳۸)

سایبر دیپلماسی درواقع بخشی از بدنه دولت الکترونیک و جزئی از کلیت ساختار دولت مجازی در یک کشور است. درواقع، اگر دولت الکترونیک با بدنه ضعیف و متولی پراکنده و برنامه بی‌هدف، هدایت شود، قطعاً انتظاری که از مجریان سایبر دیپلماسی می‌توان انتظار داشت،

همان در اندازه تولید محتوای مقطعی در تارنماهای دولتی است درحالی که وقتی یک دولت الکترونیک منسجم موجود باشد، سایر دیپلماسی یک کشور نیز در راستای اهداف آن حرکت می کند و عاملی برای تحقق خواسته های دولت الکترونیک در حوزه بین الملل می شود.

رویکردهای نوین در دیپلماسی عمومی

در فرهنگ اصطلاحات روابط بین الملل وزارت امور خارجه آمریکا در سال ۱۹۸۷م، در تعریف دیپلماسی عمومی آورده شده است «دیپلماسی عمومی به برنامه های تحت حمایت دولت اشاره دارد که هدف از آنها اطلاع رسانی و یا تحت تأثیر قراردادن افکار عمومی در کشورهای دیگر است، ابزار اصلی آن نیز انتشار متن، تصاویر متحرک مبادلات فرهنگی رادیو و تلویزیون و اینترنت است.» (U.S.Department Of State 1987: 85)

دولت ها با استفاده دیپلماسی عمومی درصدد تغییر افکار عمومی ملت ها در راستای تأمین منافع ملی خود هستند و به این ترتیب اگر دیپلماسی سنتی تعامل دوسویه بین دولت ها محسوب می شد و نمایندگان رسمی دولت ها در چارچوب اهداف و سیاست های مورد نظر به بازیگری مشغول اند؛ دیپلماسی عمومی نیز به عنوان ابزاری به دیپلماسی سنتی اضافه شده و آنچه امروز شاهد آن هستیم نظام مند شدن سازوکار دیپلماسی عمومی در راستای مهندسی افکار عمومی است. از این رو دیپلماسی عمومی به عنوان عملیات روانی تلقی شده که درواقع ابزاری برای نفوذ در دیگران است و موجب تقویت یک کشور در میان مردم کشوری دیگر می شود. (Charles.Rosen, 2004: 15)

در سند استراتژی آمریکا که در مارس ۲۰۰۶م منتشر شد، یکی از راه کارهای مقابله با چالش ها و کسب فرصت های قرن بیست و یکم تقویت دیپلماسی عمومی ذکر شده است، تقویت دیپلماسی عمومی که شامل حمایتی صریح، دقیق و کامل از سیاست ها و ارزش های آمریکا در جهانی شاهد و شنواست؛ مستلزم شرایطی است که عبارت است از تعامل با مخاطبان خارجی، گسترش فرصت های آموزشی برای آمریکایی ها جهت یادگیری زبان و آشنایی با فرهنگ های خارجی و امکان تحصیل دانشجویان خارجی در آمریکا و ایجاد بستر مناسب برای رساندن پیام نمایندگان خود به گوش جهانیان، جلب حمایت بخش خصوصی، گسترش گفت و گو با رهبران و شهروندان مسلمان و مقابله با تبلیغات قبل از آنکه افسانه ها و تحریفات در قلب و ذهن مردم ریشه بدواند. (احدی، ۱۳۸۹: ۱۱)

در ایالات متحده آمریکا اعمال دیپلماسی عمومی در حیطه ارگان ها و نهادهایی همچون کاخ سفید، وزارت امور خارجه، دفتر هیئت مدیره شبکه های رسانه ای، وزارت دفاع، سازمان اطلاعات مرکزی (سیا) و اخیراً وزارت امنیت داخلی و جامعه اطلاعاتی آمریکا است که به تازگی تشکیل شده اند؛ سازمان آمریکایی توسعه بین المللی نیز در دیپلماسی عمومی این کشور نقش اساسی دارد. دیپلماسی عمومی در این کشور دارای سه بخش مشخص دفتر برنامه ای

اطلاعات بین‌المللی، دفتر برنامه‌های آموزشی و فرهنگی و دفتر رسانه‌های خارجی است، معاون دیپلماسی عمومی و امور عمومی وزارت امور خارجه نیز مسئولیت هدایت و تلاش‌های دیپلماسی عمومی دولت را بر عهده دارد (یزدان‌فام، ۱۳۹۳: ۴۹). معاونت دیپلماسی عمومی وزارت امور خارجه دارای بخش‌های دیگری نیز هست که عمدتاً در حوزه اداری وزارت امور خارجه در آمریکا و یا در سفارت‌خانه‌های آمریکا در سراسر جهان فعال‌اند، معاون دیپلماسی عمومی مسئول همه برنامه‌ها و فعالیت‌های داخلی و خارجی کشور در حوزه دیپلماسی عمومی است. (GAO, 2003: 7)

مارک لئونارد برای دیپلماسی عمومی سه بُعد: سیاسی/ نظامی، اقتصادی و اجتماعی/ فرهنگی مطرح می‌کند که هرکدام از آنها در زمان‌های مختلف وزن متفاوتی دارند. برای نمونه برای امارات متحده عربی پیام‌های اقتصادی اهمیت بیشتری دارد در حالی‌که برای پاکستان اهمیت پیام‌های سیاسی/ نظامی بیشتر است و برای برخی از کشورها پیام‌ها در هر سه بُعد اهمیت دارند. (Leonard, 2002: 10)

اقدامات عملی برنامه دیپلماسی عمومی آمریکا در قبال خاورمیانه بعد از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ انتشار کتابچه‌ای به ۳۶ زبان دنیا با نام شبکه تروریسم (Network Terrorism) به همراه نقشه‌ای از شبکه تروریستی القاعده، راه‌اندازی برنامه تلویزیونی با نام ارزش‌های مشترک (Shared Values) و نیز افزایش تبادلات فرهنگی و آموزشی و برنامه تبادل و ارتباطات جهانی (The Global Connection and Exchange Program) بود همچنین پس از حملات ۱۱ سپتامبر صدای آمریکا برنامه‌های خود را در منطقه خاورمیانه به‌ویژه کشور افغانستان افزایش داد، در عراق نیز دیپلماسی عمومی آمریکا عموماً در قالب طرح‌های فعالیت‌های ارتباطی و اطلاع‌رسانی متمرکز شده و نیز با راه‌اندازی شبکه‌های متعدد رادیو تلویزیونی و ماهواره‌ای نظیر "رادیو سوا" و "شبکه تلویزیونی الحرة" در صدد پیشبرد اهداف و منافع آمریکا در این کشور است. در ایران نیز با توجه به قطع ارتباط رسمی بین دو کشور پس از ماجرای تسخیر سفارت آمریکا در ایران مهم‌ترین بخش دیپلماسی عمومی آمریکا برای مقابله با ایران، دیپلماسی رسانه‌ای است (عزیزی بسطامی، ۱۳۹۱: ۸۲ - ۱۳۰).

دیپلماسی عمومی نوین دارای سه عنصر اصلی برنامه مبادلات فرهنگی و آموزشی، اقناع، تعامل و گفت‌وگو و بالأخره رسانه، تصویر و اعتبار است (سجادپور و وحیدی، ۱۳۹۰: ۸۵) فرایند گفت‌وگو اقناع نقطه عزیمت دیپلماسی عمومی نوین است که به منظور توضیح و توجیه سیاست‌ها با نهادهای ذی‌نفع داخلی و بین‌المللی مورد استفاده قرار می‌گیرد و این نیازمند هماهنگی از سطح افقی و درون‌بروکراتیک به سطح عمومی روابط درون‌جامعه است (Nye, 1990: 189). در همین رابطه مدیریت نمادها و تصاویر نیز با هدف افزایش اعتبار و کسب اعتماد جهانی از طریق رسانه‌های نوین از اهمیت زیادی برخوردار شده است؛ به‌طوری

که در عصر شبکه‌ها، افزایش اعتبار، عامل پیروزی است و حسن شهرت یک کشور از طریق فرایند اقناع و تصویرسازی حاصل می‌شود. (سجادپور و وحیدی، ۱۳۹۰: ۸۷)

راه‌اندازی سفارت مجازی آمریکا برای ایران

راه‌اندازی سفارت مجازی آمریکا در تهران، در تاریخ ۶ دسامبر ۲۰۱۱ میلادی، اقدامی تازه در حوزه دیپلماسی این کشور در قبال ایران به‌شمار می‌رود؛ در تارنمای سفارت آمده است «ایالات متحده فاقد حضور فیزیکی یا دیپلماتیک در ایران است. کشور سوئیس به‌عنوان حافظ منافع ایالات متحده عمل می‌کند.» این تارنما با هدف ارتقای ارتباط و گفت‌و شنود میان مردم آمریکا و مردم ایران ایجاد شده است (<http://iran.usembassy.gov>). در سایت این سفارت‌خانه مجازی در مورد دلیل راه‌اندازی آن هم آمده است: «دولت ایران - در تلاشی بیهوده - سعی داشته است تا درهای جامعه خود را بر روی جریان اطلاعات و اندیشه‌های بین‌المللی ببندد، ما سفارت مجازی تهران را به‌وجود آورده‌ایم تا چشم‌انداز دیگر و منبع دیگری از اطلاعات به شما عرضه کنیم، تا شما بتوانید به نتیجه‌گیری خود درباره‌ی ایالات متحده، نگرانی‌های ما از بابت فعالیت‌های دولت ایران در داخل و خارج، و کوشش‌های جدی ما برای دستیابی به راه حلی در جهت رفع این نگرانی‌ها برسید.» (<http://www.roozonline.com>)

به‌طور کلی می‌توان از مهم‌ترین اهداف مدنظر سفارت مجازی آمریکا، تکرار صدای واشنگتن و در حقیقت اعلام مواضع و سیاست‌های ایالات متحده به‌صورت مستقیم به جامعه و مردم ایران دانست. از دیگر محورهای کلیدی مورد تأکید سفارت مجازی آمریکا تقویت رابطه مستقیم دولت آمریکا با شهروندان ایران است؛ به این ترتیب ایالات متحده سعی می‌کند تا با به کاربردن القابی همچون "نماینده‌ی نزد ایران" رابطه خود با مردم ایران را افزایش داده و به ارسال پیام به جامعه عمومی پردازد. سفارت مجازی آمریکا برای ایجاد جذابیت و همچنین وصول به اهداف خود، بخش‌های مختلفی را در ساختار شکلی خود منظور کرده که مهم‌ترین آن اطلاع‌رسانی شامل دو بخش "روادید" و "خدمات شهروندان آمریکایی" است؛ که در بخش نخست به تشریح انواع روادید صادره از سوی دولت آمریکا پرداخته و در بخش دوم به تسهیلات ارائه‌شده از سوی ایالات متحده به ملل بیگانه و وضعیت روادید در این کشور اشاره می‌کند. یکی دیگر از بخش‌های سفارت مجازی، بخش "تحصیل در آمریکا" است؛ بخشی که طی آن سفارت‌خانه مجازی به طرح مسائلی همچون مراحل گرفتن روادید دانشجویی، هزینه زندگی دانشجویی و کم‌وکیف زندگی دانشجویان خارجی و مسائل کلی در مورد ساختار تحصیلی آموزش عالی در آمریکا می‌پردازد. یکی دیگر بخش اصلی سفارت مجازی بخش "جامعه باز" و نیز سر فصل "چهره‌های ایران" است. یکی دیگر از مهم‌ترین کاربردهای سفارت مجازی آمریکا، پوشش و اطلاع‌رسانی مستقیم مواضع ایالات متحده آمریکا در قبال ایران از طریق بخش مواضع و بیانیه‌های دولت مردان آمریکایی است. همواره یکی از وظایف

اصلی سفارت مجازی آمریکا البته مبتنی بر قواعد دیپلماسی عمومی، ارائه تصویری پررنگ از جامعه و نظام سیاسی ایالات متحده است؛ امری که در بخش "اخبار و سیاست آمریکا" سفارتخانه مجازی و در ذیل عناوین مختلف بر روی آن تمرکز شده است. (<http://www.mashreghnews.ir>)

هنوز ۲۴ ساعت از آغاز به کار سفارت اینترنتی ایالات متحده در ایران نگذشته بود که دولت ایران این سایت را فیلتر کرد. تعدادی از مسئولان دولتی، نمایندگان مجلس، سخنگوی وزارت امور خارجه به همراه برخی از مطبوعات نیز واکنش تندی به این مسئله نشان دادند. یک نویسنده غربی با اشاره به ابعاد و کارکردهای سفارتخانه‌های مجازی بر بستر وب معتقد است «بودن سفارتخانه‌های مجازی در زمان قطع روابط میان دو کشور از نبود آن بهتر است و دست کم موجب حفظ ارتباط با مردمان کشور خواهد شد.» (<https://kelseysuennicht.wordpress.com>)

سفارت مجازی آمریکا برای ایرانیان از کنسولگری ایالات متحده در دبی توسط یک دیپلمات ایالات متحده فارسی زبان اداره می‌شود.

پیشینه راهاندازی سفارت مجازی

صهیونیست با ایجاد یک حساب توئیتر مبادرت به انتشار سفارتخانه مجازی برای کشورهای حاشیه خلیج فارس علی‌الخصوص عربستان سعودی، قطر، امارات متحده عربی، عمان، کویت و بحرین در سال ۲۰۱۳ م کرده و هدف از آن را افزایش گفت‌وگو با مردم این کشورها بیان کرده است که بنابر اعلام وزارت امور خارجه صهیونیست یکی از دلایل راهاندازی این سفارتخانه مقابله با تهدید برنامه هسته‌ای ایران خواهد بود.

سوئد نیز اولین کشوری بود که در سال ۲۰۰۸ اعلام کرد، قصد دارد در این دنیای مجازی اینترنتی سفارتخانه داشته باشد. "انستیتو سوئد" نهادی تبلیغاتی که همگام با وزارت خارجه سوئد فعالیت می‌کند و طرح راهاندازی سفارت سوئد در "زندگی دوم" را اداره می‌کند زندگی دوم (Second Life)، دنیایی مجازی است که یک شرکت اینترنتی آمریکایی - که مقر آن در سانفرانسیسکو است - آن را خلق کرده و اکنون حدود ۳ میلیون نفر ساکن از سراسر جهان دارد.

(<http://www.bbc.co.uk>) "انستیتو سوئد" می‌گوید این سفارتخانه گذرنامه و ویزا صادر نمی‌کند اما کاربران را برای دریافت ویزا و گذرنامه در دنیای واقعی راهنمایی می‌کند، سفارت فرهنگی سوئد در زندگی دوم در نهایت در ژانویه سال ۲۰۱۳ بسته شد. (<http://www.centralclubs.com/topic-t19500.html>)

سفارت مجازی آمریکا در دمشق نیز از مقر وزارت امور خارجه در واشنگتن توسط دیپلمات‌های عربی زبان اداره می‌شود. (<http://www.haaretz.com/blogs/diplomania/premium-1.537014>)

به‌طور کلی استفاده از ابزارهای ارتباطی و اطلاعاتی نظیر راهاندازی سفارت مجازی را می‌توان بخشی از تحول در دیپلماسی از سنتی به عمومی و تلاش در جهت ارتباط با توده‌های

مردم و بازیگران غیردولتی در سیاست خارجی و دیپلماسی عمومی نوین قلمداد کرد که برای درک چرایی ایجاد و کارکرد سفارت‌خانه‌های مجازی نیاز به بررسی تحول در دیپلماسی است.

سفارت‌خانه مجازی

اجرای دیپلماسی بر عهده گروهی که «هیئت دیپلماتیک» نامیده می‌شود قرار دارد. این گروه نماینده رسمی کشور فرستنده آنها نزد کشور پذیرنده و میزبان تلقی می‌شوند. وظیفه هیئت دیپلماتیک حفظ منافع دولت و شهروندان کشور فرستنده نزد دولت پذیرنده است. البته این امر در چارچوب مرزهای مجاز توسط حقوق بین‌الملل، انجام مذاکره با مقامات دولت طبق اصول مشخص شده توسط دولت فرستنده و از طریق سایر شیوه‌های قانونی که دولت پذیرنده آنها را به رسمیت شناخته صورت می‌گیرد؛ هیئت دیپلماتیک یک کشور نزد کشور دیگر تمامی فعالیت‌های خود را که برای تقویت روابط دوستانه بین دو کشور و نیز توسعه، مناسبات سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و علمی بین آنها انجام می‌دهد به دولت متبوع خود گزارش می‌دهد. ریاست هیئت دیپلماتیک یک کشور در کشور دیگر نیز بر عهده سفیر یا کنسول است.

یکی از معانی سفارت‌خانه مجازی می‌تواند آن باشد که روابط دیپلماتیک بین دو کشور که نه بر پایه سفیر مقیم و سفارت‌خانه فیزیکی، بلکه از طریق اینترنت هدایت می‌شود و سفیر در کشور خود باقی می‌ماند؛ همچنان که سفارت‌خانه‌های مجازی ممکن است به کشورهای کوچک و کشورهای با منابع مالی و انسانی محدود فرصت افزایش و بهبود نمایندگی‌های خارجی خود را بدهد. اما در اینجا مراد از سفارت‌خانه مجازی خدمات تبادل اطلاعات، آموزش و ارتباط با مردم از طریق اینترنت است.

با این تعریف سفارت‌خانه مجازی می‌تواند همچنین بخشی از کارکردهای دیوان‌سالاری موجود در وزارت امور خارجه کشور را دچار تغییراتی کند؛ سفارت‌خانه‌های مجازی به جزئی از کارگزاران اجرایی مبدل می‌شود که در مناسبات خارجی نقش‌آفرینی خواهد کرد به کارگیری ابزار فناوری اطلاعاتی و ارتباطی می‌تواند بخشی از این کاربست‌ها و کارکردها را علی‌الخصوص در حوزه گردآوری اطلاعات و تسهیل در عرصه امور خارجی و بالطبع تغییر در ماهیت تشکیلات اداری و بازتعریف شرح وظایف کارکنان ایجاد کند (هیل، ۱۳۸۷: ۱۳۲). البته به نظر می‌رسد هنوز نقش و جایگاه سفارت‌خانه‌های مجازی در ساختار اداری و دیوانی وزارت‌خانه‌های امور خارجه سازمان‌دهی نشده و درگیر سایر عوامل و ساختارهای سنتی و تعریف‌شده اداری و مقررات مرتبط با آن است.

فهم جایگاه و کارکرد سفارت‌خانه مجازی بدون توجه به ظهور دولت مجازی نیز امکان‌پذیر نیست، هرچند دولت‌ها هنوز ابزاری در راستای تنظیم امور سیاسی و به عنوان یکی از دستاوردهای بشری به‌شمار می‌روند، اما امروز تحت تأثیر شرایط ناشی از جهانی شدن دستخوش

تحولات تازه‌ای شده‌اند که یکی از آنها ظهور دولت‌های مجازی (Virtual state) است. (رحمت‌اللهی، ۱۳۹۰: ۵۴)

پارادایم دولت مجازی که نتیجه‌ی رهایی از طلسم قلمرو و نیروی نظامی بوده و بر منابع سیال قدرت اعم از تکنولوژی، اطلاعات و نیروی آموزش‌دیده تکیه دارد، به رنگ‌باختن کار ویژه‌های دولت مدرن با توجه به تحولات نظام اطلاعاتی اشاره دارد. درواقع دولت‌های مجازی، نشانه‌ی زمینه‌گفتمانی جدیدی هستند که دعاوی حاکمیت، سرزمین، ملت، استقلال و مشروعیت را از نو قالب‌بندی کرده و گامی نو در عرصه‌ی روابط بین‌الملل هستند (توحید فام، ۱۳۸۲: ۲۰-۱۸).

یکی از ابعاد و شاخص‌های دولت‌های مجازی ظهور بازیگران نرم‌افزاری است که می‌توان سفارت‌خانه‌ی مجازی را از آن جمله محسوب کرد که از کارگزاران ویژه دولت مجازی محسوب می‌شوند؛ در این کنشگری دیپلماسی بر بال رسانه تعریف می‌شود و دیپلماسی به یاری رشد تکنولوژی و فضای مجازی، از حالت مذاکرات چهره‌به‌چهره به گفت‌وگوی رسانه‌ای تبدیل می‌شود. (کاستلز ۱۳۸۰: ۱۱)

با توجه به جایگزین‌شدن جامعه‌ی اطلاعاتی به جای جامعه‌ی صنعتی قاعدتاً دیپلماسی مبتنی بر اطلاعات نیز جایگزین دیپلماسی سنتی خواهد شد، قاعدتاً سفارت‌خانه مجازی در راستای افزایش توان استراتژیک - دیپلماتیک دولت‌ها و رسیدن به اهداف مورد استفاده قرار می‌گیرند. سفارت‌خانه مجازی به عنوان بخشی از دیپلماسی رسانه‌ای دولت‌ها نیز عمل می‌کند که در یک مقیاس کلی‌تر بخشی از دیپلماسی عمومی محسوب خواهد شد که در آن نیازمند روابط متعامل رسانه و دیپلمات هستیم و در قالب استفاده از رسانه‌ها در جهت ارتقای سیاست خارجی است. (بزرگمهری، ۱۳۹۰: ۱۴۲)

اهداف و کارکرد ایجاد سفارت‌خانه مجازی

ایجاد سفارت‌خانه مجازی در راستای دیپلماسی عمومی بوده و با توجه به اهداف دیپلماسی عمومی می‌تواند با این اهداف باشد:

جوامع در محیط‌های پیچیده اطلاعاتی قرار دارند که از هر سو آنها را در مواجهه با پیام‌های متفاوت و در عین حال متعارضی قرار می‌دهد؛ از این رو سفارت‌های مجازی دارای کارکرد مهمی در انتقال بی‌واسطه پیام از منبع یا همان کشور فرستنده به دریافت‌کننده پیام یا همان کشور مقصد است.

انتقال مستقیم پیام نقش مؤثری در ارائه اطلاعات درست، شفاف و منطبق بر خواسته‌های کشور فرستنده پیام خواهد داشت و به این ترتیب برخی از نگرانی‌ها در خصوص درک و برداشت‌های متفاوت گیرندگان پیام را خواهد کاست، به نظر می‌رسد انتقال بی‌واسطه پیام می‌تواند حداقل تا اندازه‌ای در شکل‌دهی افکار عمومی مخاطب و ایجاد تصویرهای مورد نظر مؤثر بوده و کارایی داشته باشد. انتظار می‌رود سفارت‌خانه‌های مجازی در مواقع بحران نیز با

اتصال بی‌واسطه با مخاطبان و پاسخگویی سریع به مخاطبان تأثیر به‌موقع و مؤثری بر ادراک و رفتار جامعه هدف داشته باشد.

مکانیسم‌های پیش‌بینی شده در ارتباط متقابل و دوسویه با مخاطب در سفارت‌خانه‌های مجازی که ناشی از توجه به نظرات و عقاید طرف مقابل شنیدن آنهاست برخلاف کارکرد پیام‌های تبلیغاتی یکسویه، در جلب و جذب مخاطب تأثیر بالاتری خواهد داشت؛ به این ترتیب کارکردهای سفارت‌خانه‌های مجازی را می‌توان در راستای کارکردهای دیپلماسی عمومی شامل موارد زیر برشمرد:

۱. کسب نظرات و مشاوره عمومی با ملت‌های مخاطب از طریق فرایند تبادل پیام
۲. اطلاع‌رسانی، توجیه و متقاعدسازی افکار عمومی و ذی‌نفعان
۳. ارائه تصویر مطلوب، مثبت و انسانی از کشور مبدا
۴. اطلاع‌رسانی و تسهیل در ارائه و توسعه خدمات کنسولی

جایگاه سفارت‌خانه مجازی در دیپلماسی نوین

تاریخ تحول دیپلماسی از کلاسیک تا مدرن داستانی چند هزارساله است؛ به‌نظر می‌رسد به‌رغم ظهور همه مفاهیم تازه در دیپلماسی، دیپلماسی سنتی نیز همچنان جایگاه خود را در مراودات سیاسی کشورها حفظ خواهد کرد و سفارت‌خانه‌های مجازی نخواهند توانست در کارکرد دیپلماسی سنتی، انقلابی به‌وجود آورند و به‌رغم ظهور اینترنت همچنان بر اهمیت سفارت‌خانه‌های مقیم افزوده می‌شود. هرچند با استفاده از ابزارهای ارتباطات و رسانه‌ها، کشورها لحظه به لحظه در جریان اتفاقات قرار می‌گیرند؛ از این رو رسانه‌ها بخشی از وظایف سفرا و سفارت‌خانه‌ها را برعهده گرفته‌اند. یکی از خصوصیات سفارت‌خانه‌های مجازی تغییر در ساختار تشکیلات دیپلماتیک است که به‌واسطه در دسترس بودن اینترنت و ایجاد روابط سریع افقی به‌طور مستقیم ارتباط کاربران را با بالاترین مسئولان دیپلماسی برقرار کند و یا می‌تواند بازگوکننده مشکلات و درخواست‌های مخاطبان باشد.

گفتنی است ارتباطات جهانی رهبران و مقامات را تحت فشار قرار می‌دهد ولی فرصت‌هایی را برای دستیابی به اهدافشان در اختیار می‌گذارد. سفارت‌خانه‌های مجازی می‌تواند نوع دگرگون‌شده‌ای از قدرت با تکیه بر انقلاب‌های ارتباطی باشد که منجر به تغییر در سیاستگذاری‌های دفاعی و امور خارجه می‌شود، به‌طور کلی ارتباطات جهانی با چهار عامل کنترل‌کننده، فشار، میانجی‌گر و ابزاری؛ زمینه‌های لازم را برای تأثیر بر روندها و مهارت‌های دیپلماتیک و نیز تحمیل فشار بر سیاستمداران به‌وجود آورده‌اند. (گیلبوآ، ۱۳۸۸: ۱۴-۱۱)

مخاطبان سفارت‌خانه مجازی

در مورد سفارت‌خانه مجازی شناخت مخاطبان اهمیت زیادی دارد؛ زیرا مخاطبان همان گروه هدفی هستند که قرار است پیام‌ها بدون واسطه با توجه به شرایط، افکار، ارزش‌ها و گرایش‌ها

به آنها منتقل شود و علاوه بر این خدمات مورد نظر در راستای اهداف و سیاست‌های کشور مقصد به مخاطبان ارائه شود. به‌طور کلی مخاطبان سفارت‌خانه مجازی را می‌توان در سه بخش کلی مخاطبان عادی و مخاطبان تأثیرگذار و یا کلیدی و نیز رسانه‌ها تقسیم‌بندی کرد. منظور از مخاطبان عادی مجموعه‌ای از مردم هستند که با سطوح مختلف تحصیلات و یا هر نوع طبقه اجتماعی مورد توجه قرار می‌گیرند. مخاطبان تأثیرگذار و یا کلیدی نوع دیگری از مخاطبان سفارت‌خانه‌های مجازی هستند که باید آنها را در بین فعالان و سازمان دهندگان حوزه جامعه مدنی جست‌وجو کرد که به‌عنوان حلقه واسطی با توده‌های مردم عمل می‌کنند و همسویی، منافع و علایق مشترک آنها با کشور مبدا در پیشبرد اهداف دیپلماسی عمومی آن کشور مؤثر است و بالأخره گروه سوم رسانه‌ها هستند که نقش مؤثری در بازتولید و باز پخش اطلاعات خواهند داشت. (یزدان‌فام، ۱۳۹۳: ۷-۴۲)

سفارت‌خانه مجازی و ژئوپلیتیک نوین

فضای مجازی عرصه ژئوپلیتیک نوینی است که داشتن دست برتر در آنچه در زمینه قابلیت‌های سخت‌افزاری، فنی، دانش و تخصص مرتبط با آن و چه قابلیت‌های بهره‌برداری نماد قدرت و سلطه اطلاعاتی محسوب می‌شود و تسلط بر امواج اطلاعاتی به‌معنای تسلط سیاسی و اقتصادی و به این ترتیب تسلط فرهنگی است، به‌طوری که سفارت‌خانه‌های مجازی بخشی از فرایند ژئوپلیتیک فضای مجازی است که شناخت آن می‌تواند ما را در درک ماهیت و کارکرد آن یاری کند، برخی از ابعاد ژئوپلیتیک فضای مجازی را می‌توان به شرح ذیل برشمرد:

بعد مدیریتی و کنترل

مدیریت و کنترل بر فضای مجازی یکی از موضوعات رقابتی بین بازیگران است که از این نظر توان مدیریتی و کنترل سرورهای بنیادی اینترنت در راه‌اندازی و سلطه اطلاعاتی وب‌گاه‌هایی نظیر سفارت‌خانه‌های مجازی مورد مناقشه است.

بعد رقابتی و ستیز

قابلیت‌های فضای مجازی همراه با تماس میلیون‌ها کاربر اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی، فضای مزبور را به عرصه رقابت و عمل سیاسی تبدیل می‌کند که می‌تواند به‌معنای کارزار و ستیز آشکار و پنهان در راستای کسب منافع تلقی شود.

بعد حاکمیتی و ملی

فضای مجازی به علت کارکردها و ویژگی‌های خاص خود عموماً قدرت حکومت‌ها و دولت‌های ملی و نیز حاکمیت آنها را بر فضای ملی به چالش می‌کشد که این امر می‌تواند به تولد و رشد نیروهای ضدحکومتی، کاهش مقبولیت حکومت‌ها نزد شهروندان، افزایش قدرت مانور نیروهای ضدحکومتی و به‌طور کلی امکان تهدید، تضعیف، جابه‌جایی دولت‌ها و حکومت‌های ملی و ارزش‌های مورد نظر آنها و نیز کاهش اقتدار حاکمیتی آنها شود. (حافظ‌نیا، ۱۳۹۰: ۱۱)

سفارت‌خانه مجازی بیشتر محدود به اهداف دیپلماسی عمومی و استفاده از ظرفیت‌های سایر دیپلماسی از سوی دولت‌های ملی خواهد بود.

نتیجه‌گیری

راه‌اندازی سفارت‌خانه مجازی دولت ایالات متحده، در ۲۰۱۱ میلادی گمانه‌زنی‌های مختلفی را در مورد اهداف و مقاصد تأسیس آن به وجود آورد که به نظر می‌رسد بیش از هر چیز ایجاد این سفارت‌خانه، اهدافی مشخص، فراستی و مبتنی بر دیپلماسی عمومی را دنبال می‌کند، به‌طور کلی استفاده از ابزارهای ارتباطی و اطلاعاتی نظیر راه‌اندازی سفارت مجازی را می‌توان بخشی از تحول در دیپلماسی از سنتی به نوین و تلاش در جهت ارتباط با توده‌های مردم و بازیگران غیر دولتی در سیاست خارجی قلمداد کرد. دیپلماسی نوین روشی تازه برای تأثیرگذاری بر هویت، گفتمان‌ها و کنش‌های بازیگران قلمرو عمومی جهانی و شکل‌دهی مناسب برای موفقیت دستگاه دیپلماتیک یک کشور با کمک شبکه‌ها و شبکه‌های سایبری جهانی است. سایر دیپلماسی همچنین در واقع بخشی از بدنه دولت الکترونیک و جزئی از کلیت ساختار دولت مجازی در یک کشور است.

یکی از ابعاد و شاخص‌های دولت‌های مجازی ظهور بازیگران نرم‌افزاری است که می‌توان سفارت‌خانه مجازی را از آن جمله محسوب کرد که از کارگزاران ویژه دولت مجازی محسوب می‌شوند؛ انتقال مستقیم پیام، نقش مؤثری در ارائه اطلاعات درست، شفاف و منطبق بر خواسته‌های کشور فرستنده پیام خواهد داشت و به این ترتیب برخی از نگرانی‌ها در خصوص درک و برداشت‌های متفاوت گیرندگان پیام را خواهد کاست. به نظر می‌رسد انتقال بی‌واسطه پیام می‌تواند حداقل تا اندازه‌ای در شکل‌دهی افکار عمومی مخاطب و ایجاد تصویرهای مورد نظر مؤثر بوده و کارایی داشته باشد. انتظار می‌رود سفارت‌خانه‌های مجازی در مواقع بحران نیز با اتصال بی‌واسطه با مخاطبان و پاسخگویی سریع به مخاطبان تأثیر به موقع و مؤثری بر تصاویر، ادراک و رفتار جامعه هدف داشته باشد.

به عنوان یک دیدگاه برساخته، راه‌اندازی سفارت‌خانه‌های مجازی می‌تواند به عنوان فرصت و تهدید؛ مورد تعارض، رقابت و کشمکش بین دولت‌ها قرار گیرد. فیلترینگ سفارت‌خانه آمریکا در ایران در همین راستا می‌تواند توضیح داده شود، چنان‌که راه‌اندازی سفارت‌خانه مجازی به عنوان ادامه خصوصیت و نیت سلطه‌طلبی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران تلقی و با واکنش تند مقامات تهران مواجه شد. از این رو در بهترین حالت کارکرد سفارت‌خانه مجازی بیشتر محدود به اهداف دیپلماسی عمومی و استفاده از ظرفیت‌های سایر دیپلماسی از سوی دولت‌های ملی خواهد بود. به نظر می‌رسد جمهوری اسلامی ایران نیز با استفاده از ابزارهای نوین ارتباطی و دیجیتالی می‌تواند حداکثر بهره‌برداری را از این ظرفیت به عمل آورده و مکانیسم‌های لازم را در جهت ورود به عرصه دیپلماسی نوین ایجاد کند.

منابع

- احدی، افسانه (۱۳۸۹)، *دیپلماسی عمومی؛ چارچوب مفهومی و نظری در: دیپلماسی عمومی و سیاست خارجی*، تهران، مجمع تشخیص مصلحت نظام، مرکز تحقیقات استراتژیک.
- بزرگمهری، مجید و فاطمه نعمتی (۱۳۹۰)، "تاثیر دیپلماسی رسانه‌ای بر سیاست خارجی؛ تبیین راهکارها"، تهران، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، شماره هفدهم.
- بلیس، جان و استیو اسمیت (۱۳۸۳)، *جهانی شدن سیاست: روابط بین‌الملل در عصر نوین*، تهران مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران.
- توحیدفام، محمد (۱۳۸۲)، "بازاندیشی درباره دولت و دموکراسی در آغاز سده ۲۱"، *مجله اطلاعات سیاسی و اقتصادی*، شماره ۹۶-۱۹۵.
- حافظنیا، محمدرضا (۱۳۹۰)، "مفهوم‌سازی ژئوپلیتیک اینترنت و فضای مجازی"، تهران، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال هفتم، شماره اول.
- خرازی‌آذر، رها (۱۳۹۲)، "سایبر دیپلماسی در محیط هوشمند نوین رسانه‌ای"، تهران، فصلنامه رسانه، شماره پیاپی ۹۰.
- خرازی‌آذر، رها (۱۳۹۳)، "دیپلماسی رسانه‌ای؛ چالش و تعاملات رسانه‌ها و دستگاه‌های دیپلماتیک"، تهران، فصلنامه رسانه، شماره پیاپی ۹۵.
- رحمت‌اللهی، حسین و رضوان ضیایی (۱۳۹۰)، "ظهور دولت‌های مجازی در عصر جهانی شدن"، *مجله علمی-پژوهشی حقوق خصوصی*، تهران، دوره هشتم، سال اول.
- سجادپور، سید محمدکاظم و موسی‌الرضا وحیدی (۱۳۹۰)، "دیپلماسی عمومی نوین: چارچوبی مفهومی و عملیاتی"، تهران، فصلنامه سیاست مجله حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۴.
- عزیزی بسطامی، مجتبی (۱۳۹۱)، *دیپلماسی عمومی آمریکا در خاورمیانه*، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰)، *عصر اطلاعات: جامعه شبکه‌ای*، ترجمه احمد علی‌قلیان و افشین خاکباز، تهران، طرح نو.
- کاظم‌پور، محمد (۱۳۸۳)، *چارچوب‌های مفهومی و پژوهشی برای مطالعه سیاست خارجی*، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه.
- کر، پالین و جفری وایزمن (۱۳۹۲)، *دیپلماسی در عصر جهانی‌شدن؛ از تئوری تا عمل*، ترجمه عباس کاردان، مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات ابرار معاصر تهران.
- گنجی دوست، محمد (۱۳۸۷)، "تحولات دیپلماسی در عصر اطلاعات"، تهران، فصلنامه سیاست مجله حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۱.
- گیلبوآ، ایتان (۱۳۸۸)، *ارتباطات جهانی و سیاست خارجی*، ترجمه حسام‌الدین آشنا و محمد صادق اسماعیلی، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- هیل، کریستوفر (۱۳۸۷)، *ماهیت متحول سیاست خارجی*، ترجمه علیرضا طیب و وحید بزرگی، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- یزدان‌فام، محمود (۱۳۹۳)، *دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.

Charles.Wolf and Brain Rosen (2004), Public diplomacy :how to Think a bout Improve It,published by:the Rand Corporation.p15
GAO(2003), U.S.Public Diplomacy : State Department Expands Efforts but Faces Significant Challenges',September; Available at :www.gao.gov/fraudnet/fraudnet.htm
<http://www.bbc.co.uk>
<http://www.centralclubs.com/topic-t19500.html>
<http://www.haaretz.com/blogs/diplomania/premium-1.537014>
<http://www.mashreghnews.ir>
<http://www.roozonline.com>
<http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2011/12/178343.htm>
<https://kelseysuennicht.wordpress.com/2013/03/21/virtual-embassies-better-than-nothing-or-bad-pd/>

JUNE 25, 2014, Ilan Manor On Virtual Embassies in the Age of Digital Diplomacy, [http:// www.digdipblog.com](http://www.digdipblog.com)
Leonard, Mark(2002), “*Public Diplomacy in Constructed Word*” New York:ME.Sharpe
Nye, JR, Joseph, (1990), *Bound to Lead: The Changing Nature Og American Power* , NewYork: Basic Books.